

lishing the National commission for return the lost cultural values to Ukraine and it's reorganizing into the State Control Service for supervising the displacement of the cultural values over the state border of Ukraine.

Key words: Ukraine, state policy, state institutions, lost cultural values, retrieval and return of the cultural values, restitution.

*Петро Радько**

Проблеми влади в європейській консервативній політичній традиції і Конституції Пилипа Орлика

У статті автором здійснена спроба вдатися до аналізу проблем виконавчої влади в контексті європейської консервативної політичної традиції і Конституції Пилипа Орлика.

Ключові слова: Конституція Пилипа Орлика, влада, консерватизм, розподіл влади, координація влади, делегування влади, координація влади, субординація влади, участь у владі.

Сьогодні для українського суспільства характерно якомога краще зрозуміти національні проблеми, знайти шляхи їх вирішення, корелюючи їх з обов'язками членів світової спільноти. Для характеристики ситуації України у контексті прагнення європейського виміру доречно висловлювання М. Тетчер:

«Наше чуття історії прищеплює нам обережність і смирення».

Ми усвідомлюємо, що різні національні традиції, різний досвід і релігійні цінності можуть вплинути на соціально-політичні та економічні розв'язки. Доцільно враховувати, що є не тільки певні людські та матеріальні потреби, цінності, а й права людини, її гідність, свобода від страху. Ці права необхідно утверджувати всюди, але що далі ми відходимо від цих фундаментальних основ

* Радько П.Т. — кандидат історичних наук, доцент Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка.

¹ Тетчер М. Виміри консерватизму // Консерватизм: Антологія. 2-ге вид. / Упоряд.: О. Проценко, В. Лісовий. – К.: ВД «Простір», «Смолоскип», 2008. – С. 27.

до політичних та економічних заходів, то відчуваємося менш компетентними зробити щось більше, ніж просто визнати успіх чи невдачу.

У працях українських дослідників О. Апанович, І. Борщака, М. Василенка, М. Костомарова, Б. Крупницького, О. Прицака, В. Різниченка, В. Ульяновського глибоко з'ясовано зміст Конституції Пилипа Орлика як важливого політико-правового документу української політичної думки початку XVIII ст.

Мета публікації полягає в тому, щоб на основі європейської політичної традиції розкрити основні принципи діяльності виконавчої влади, і проаналізувати наскільки цей досвід узгоджується з основними ідеями та принципами викладеними й обґрунтованими у першій українській Конституції Пилипа Орлика.

Основним завданням даної статті став аналіз базових засад європейської теорії і практики консервативної політики, їх співзвучність із ідеями та принципами Конституції Пилипа Орлика, їх практичне значення для сучасного українського державотворчого процесу.

Сьогодні актуальним є завдання — гарантувати сильну уряду владу для стримування антиправних виявів людської слабкості, але водночас влада повинна забезпечити умови, щоб кожна людина або група людей не були наділені необмеженою політичною владою. Впродовж століть ця проблема була болісною справою і для України. Практично немає проблем зі встановленням чи то авторитаристського ідеалу сильного правління, чи то протилежного, лібертаристського ідеалу повної свободи. Для нашого суспільства сьогодні існує дилема: сильне президентське чи парламентське урядове правління? Утім, значною проблемою є встановлення системи управління, спроможної забезпечити як порядок, так і свободу, і як зазначав Е. Берк,

«щоб сполучити протилежні елементи волі та обмеження в одній узгодженій роботі, необхідно багато міркувань, глибоких роздумів, а також проникливий, могутній та об'єднуючий розум»².

² Еванс М. Стентон. Проблема Людини в консерватизмі // Консерватизм: Антологія. 2-ге вид. / Упоряд. О. Проценко, В. ісовий. – К.: ВД «Простір», «Смолоскип», 2008. – С. 297.

Обговорення конституційних засад українського державотворення має виходити з трьох складових: використання світового досвіду; прийнятність тих чи інших положень у нинішніх умовах; знання власних історико-правових традицій. Саме український досвід державотворення, допоможе обрати найбільш прийнятні норми суспільного життя³.

У конституції Пилипа Орлика сформульовані головні принципи побудови держави, закладено історичний пріоритет Української держави, першість у якій віддавалася козакам як прогресивному соціальному класу покликаному здійснити соціально-економічний і політичний поступ українського суспільства, прилучити українські землі до європейської цивілізації.

Виконавча влада певної держави однакова геть у всьому світі. Якщо у незалежних державах дотримуються похвального й корисного для публічної рівноваги порядку, а саме — і під час війни, і в умовах миру збирати приватні й публічні ради обмірковуючи спільне благо батьківщини, на яких і незалежні володарі у присутності (правителя) не відмовлялися підкорити свою думку спільному рішення урядовців і радників, то чому б вільній нації (українській) не дотримуватися такого ж прекрасного порядку?⁴

Сьогодні доречно звернутися до авторитетних політичних традицій західної цивілізації, що стосується основних компонентів теорії і практики консерватизму в контексті поглядів представників європейської політичної думки.

1) Людина, по суті, релігійна істота, а релігія — це основа громадянського суспільства. Божественна санкція пронизує законний наявний соціальний порядок⁵. Віра, що існує трансцендентний моральний порядок, який ми повинні підтримувати у суспільних справах, визнання потреби у сталому моральному авторитеті⁶. Исто-

³ Слюсаренко А.Г. *Томенко М.В.* Історія української Конституції. – К.: Т-во «Знання» України, 1993. – С. 4.

⁴ Пакти й Конституції законів та вольностей Війська Запорозького. – К.: Т-во «Знання» України, 1993. – С. 30.

⁵ Гантінгтон Ф.С. Консерватизм як ідеологія // Консерватизм: Антологія. 2-ге вид. / Упоряд.: О. Проценко, В. Лісовий. – К.: ВД «Простір», «Смолоскип», 2008. – С. 124.

⁶ Керк Р. Основи і принципи консерватизму // Консерватизм: Антологія. 2-ге вид. / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К.: ВД «Простір», «Смолоскип», 2008. – С. 78.

рія містить божественний задум і обов'язок людини полягає у дотриманні богом даних незмінних моральних законів. Порядок і стабільність є найважливішими умовами до будь-якого врядування; цієї мети найкраще можна досягнути за допомогою певних обмежень і пошанування традицій⁷.

2) Суспільство — це природний, органічний результат повільного історичного розвитку, наявні інституції втілюють мудрість попередніх поколінь. Право — це функція часу. «Право давності, — за словами Е. Берка, — найважливіше з усіх прав»⁸. Підтримка принципу суспільної безперервності, переконання в тому, що порядок, справедливість є штучними витворами довготривалого і болючого суспільного досвіду, здобутком цілих століть, спроб, роздумів і жертв. Безперервність не можна порушувати, кровноносні судини суспільства не можна розсікати. У проведенні змін потрібно проявляти мудрість. Необхідні зміни повинні бути поступовими, а не «відчалуванням, від усього старого». Революції розсікають артерії культури, це ліки, що вбивають⁹.

3) Людина — це витвір інтелекту, емоцій і розуму. Розважливість, передсуд, досвід і звичка — кращі проводирі, ніж розум, логіка. Істина існує не в загальних твердженнях, а в конкретному досвіді. Віра в те, що може бути назване принципом припису. «Мудрість наших предків» — одне з найважливіших гасел урядової політики. Краще не запроваджувати безоглядно нововведення в моралі, політиці чи у смаках¹⁰.

4) Враховуючи, що спільнота вища за індивіда, права людини походять від її обов'язків. Зло закорінене в людській природі, а не властиве якимсь конкретним соціальним інституціям. Існує презумпція «на користь будь-якої усталеної системи врядування, супроти будь-якого невипробуваного проекту». Людина має високі сподівання, проте її бачення обмежене, намагання усунути наявне зло, здебільшого, приводить до ще більших лих¹¹.

⁷ Шуттінгер Р. Проблеми ідентичності консерватизму // Консерватизм: Антологія. 2-ге вид. / Упоряд.: О. Проценко, В. Лісовий. — К.: ВД «Простір», «Смолоскип», 2008. — С. 89.

⁸ Гантінгтон Ф.С. Вказ. праця. — С. 124.

⁹ Керк Р. Вказ. праця. — С. 78.

¹⁰ Там само. — С. 78.

¹¹ Гантінгтон Ф.С. Вказ. праця. — С. 124.

5) Керуватися принципом розважливості — має бути найважливішою чеснотою державного діяча. Будь-яке громадське почищення повинно оцінюватися з погляду його ймовірних віддалених наслідків, а не тільки з погляду, його негайних здобутків чи його популярності. Діяти тільки після продумування, після зважування наслідків. Раптові й замашні реформи небезпечні так само, як і раптова замашна хірургія¹².

6) Бути уважним до принципу варіантності, адже різноманітність у багатьох відношеннях є бажаною, ніж одноманітність, а свобода є важливішою, ніж рівність¹³. Важливо відчувати прихильність до зростаючої складності суспільних інститутів та способів життя, що утверджуються тривалий час — на відміну від обмежуючої однотипності та життєвбивчого егалітаризму радикальних систем. Для того, щоб зберегти здорову різноманітність у будь-якій цивілізації мають існувати верстви і класи та відмінності у матеріальних умовах і багато інших різновидів нерівності. Єдиним виправданим різновидом рівності є рівність перед Судом, що ґрунтується на Законі; всі інші спроби урівнювання призводять, у кращому разі, до суспільної стагнації¹⁴. Якщо не брати до уваги остаточного судження про рівність усіх людей із погляду моралі, люди не рівні між собою. Соціальна організація складна і завжди поєднує різні класи, товариства та групи, диференціація, ієрархія та лідерство неодмінні риси будь-якого громадянського суспільства¹⁵.

7) Стримувати себе за допомогою принципу недосконалості. Визнавати, що за своєю природою людина неминуче приречена на певні вади; вона — істота недосконала, і таким же недосконалим є будь-який суспільний лад, який будь-коли був створений. Унаслідок своєї невгамовності люди схильні до бунтарства під впливом якихось утопій, схильні вибухати у шаленстві частіше всього від незадоволення, або ж в інших випадках, підштовхнуті до того нудьгою. Пориватися до утопій означає закінчити нещастям¹⁶.

¹² Керк Р. Вказ. праця. – С. 79.

¹³ Черчіль Вінстон. Консервативні принципи // Консерватизм: Антологія. 2-ге вид. / Упоряд.: О. Проценко, В. Лісовий. – К.: ВД «Простір», «Смолоскип», 2008. – С. 89–90.

¹⁴ Керк Р. Вказ. праця. – С. 80.

¹⁵ Гантінгтон Ф.С. Вказ. праця. – С. 124.

¹⁶ Керк Р. Вказ. праця. – С. 80.

Виконавча влада різна в різних країнах, проте не за своєю природою і структурою, не за своїми цілями, діями й функціями, а за своїм характером, тобто або вона швидка, пряма, ефективна, або сильна, або слабка. Якщо виконавча влада реалізує свої цілі, енергійно здійснює дії та успішно виконує функції, тоді це сильна виконавча влада¹⁷. Пилип Орлик писав:

«Новообраний Гетьман присягав незмінно виконувати конституцію, з вірною любов'ю і належною турботою про благо України, державну недоторканість якої боронити, а також як найширше дотримуватися законів усіма стараннями і зусиллями на які лише (він) здатний»¹⁸.

Слабка виявлялася влада:

«Коли деякі гетьмани...узурпували владу порушуючи усяке природне право й рівність вони на власний розсуд установили такий закон: “Я так хочу, я так велю”».

Через таке деспотичне право (завдяки) некомпетентності Гетьманського правління на батьківщині і в Війську Запорозькому виникли численні безпорядки, порушення законів і вольностей, громадські утиски, насильницьке розміщення військових постойв, зневажливе ставлення до старшин, полковників і знатних козаків¹⁹.

Бенджамін Дізраелі помітив очевидну річ — чим концентрована влада, тим менше вона має джерел, і тим простий її механізм, тобто вона сильніша, бо їй властиве менше «тертя, і менше витрат енергії»; з другого боку, чим численніші та розпорошені центри її здійснення, чим складніша та опосередкованіша їх взаємодія, то слабша влада. Отже, виконавча влада найсильніша тоді, коли зосереджена в державі в руках однієї людини, а найслабша тоді, коли розділена внаслідок участі кожного або спільного здійснення — між усіма людьми²⁰. Будь-яка влада поєднує у собі два начала — примушування до якихось дій і всаджених права на таке

¹⁷ Ньюмен Джон Генрі. Захист і свобода: кого звинувачувати? // Консерватизм: Антологія. 2-ге вид. / Упоряд.: О. Проценко, В. Лісовий. – К.: ВД «Простір», «Смолоскип», 2008. – С. 253.

¹⁸ Пакти й Конституції законів та вольностей Війська Запорозького. – С. 36.

¹⁹ Там само. – С. 30.

²⁰ Ньюмен Джон Генрі. Вказ. праця. – С. 253.

примушування, легітимність, яка здобувається через звернення до цілей, що перебувають понад повсякденними й мінливими інтересами підданих. Безсумнівно підставою і санкцією на застосування сили у суспільстві, засадою, яка є вищою і правдивішою, більш значимою, ніж окремі потреби когось із учасників взаємодії, постає усезагальний інтерес, що його розуміємо як саме існування суспільства, людське існування людей. Влада — це

«можливість виконання функцій заради і від імені суспільства», це «здатність змобілізувати ресурси суспільства» (Т. Парсонс)²¹.

Проблема ефективності влади турбувала фундаторів американської нації. Проблема, яка дістала найкраще розв'язання в тій угоді завдяки якій були засновані Сполучені Штати Америки. Дилема уряду, як її бачили творці Конституції США, полягала в обмеженні влади самим актом її надання, у встановленні повноважень, які б можна було б використовувати для певних обмежених цілей, але лише для них, повноважень, які б стримувалися альтернативними центрами прийняття рішень, ревними щодо здійснення власних прерогатив, а також конституційними заборонами. На меті було розподіл і врівноваження влади, щоб кожне її джерело обмежувало та стримувало інші, маючи в той же час достатньо сили для виконання власних завдань.

Вартим уваги є те, що ані «авторитарні» ідеї А. Гамільтона, ані «лібертариські» уявлення Т. Джефферсона не домінували у Конституції. Навпаки, значний концептуальний баланс створений Д. Медісоном, превалував на деякий час і в нації.

«Уряду значною мірою не вистачає, — говорив Медісон, — такої модифікації незалежності, яка робить його достатньо нейтральним щодо різних інтересів і фракцій з метою контролю за тим, щоб одна частина країни не втручалася у права іншої та водночас була достатньою мірою самоконтрольованою, аби не сприяти інтересам шкідливим для цілого суспільства»²².

І, знову цитуючи Медісона:

²¹ Рябов С.Г. Політична теорія держави. 2-ге вид. – К.: Тандем, 1996. – С. 15.

²² Еванс М. Стентон. Вказ. праця. – С. 297.

«...У формуванні уряду, який повинен керувати через одних людей іншими, значна складність полягає в наступному: спочатку необхідно надати урядові змогу контролювати громадян, а вже потім зобов'язати його контролювати себе»²³.

Якщо конкретно визначити депозитарій політичної влади, її конституційні принципи, то їх можна назвати принципами:

а) координації; б) субординації; в) делегування та г) участі.

А. Оскільки політична влада зумовлює єдність, слово «координація» може видаватися несумісним з провідною ідеєю політичної влади, а проте під координацією варто розуміти стан суспільства, коли деспотизм обмежений голосом народу, який так недвозначно відданий певному зовнішньому авторитетові, що про цей авторитет, усупереч очевидній аномалії, треба говорити як про власне конституцію даної держави. Саме таким є визнання авторитету релігії, яка існує у формі своїх власних інституцій, зовнішніх стосовно суто політичної структури. Церква, по суті, — це народна інституція, що обстоює інтереси й заохочує таланти нижчих класів, і ставить зовнішні бар'єри на користь вищих або нижчих класів, відгороджуючи їх від амбіцій і зажерливості світської влади.

«Якби не існувало християнської церкви, — зауважував Гізо, — увесь світ був би відданий на поталу нещадній матеріальній силі»²⁴.

У конституції Пилипа Орлика акцентується увага на тому, що

«Господь дивний і незбагнений у судах своїх милосердний у довготривалій терпеливості, праведний у карі від самого сотворіння цього видимого світу він найсправедливішими терезами свого суду одні царства і народи підносять, а інші за гріхи й провини принижує, одних пригноблює інших звільняє, одних возвеличує, інших притискує»²⁵.

Релігія дає нам не тільки цінності — певну систему, в межах якої мають своє місце економічна, соціальна й пенітенціарна політика, а й наше історичне коріння. Релігія вчить нас, що кожна

²³ Еванс М. Стентон. Вказ. праця. – С. 297.

²⁴ Ньюмен Джон Генрі. Вказ. праця. – С. 250.

²⁵ Пакти й Конституції законів та вольностей Війська Запорозького. – С. 25.

людська істота унікальна й має відігравати свою роль у побудові власного шляху спасіння. Релігійна традиція цінує економічну діяльність — те, як ми заробляємо на життя, створюємо багатство, але застерігає від надмірного переймання ним, застерігає, що не потрібно ставити багатство на найвищий щабель. Гроші — не самодостатня мета, а засіб досягнення мети²⁶.

Б. Принцип *субординації* є системою найдосконалішого способу боротьби з абсолютизмом. Влада розділена серед багатьох осіб, і то без усякої плутанини та випадкових зіткнень; має кілька васалів під рукою одного володаря і обмежує можливість виявів тиранії, сприяє створенню ефективної громадської думки, що має найбільшу силу тоді, коли відносини між володарем і підвладним найтісніші. Крім того, в разі, якби кому-небудь заманулося узурпувати владу, завжди повинно бути кілька різних партій, які мають можливість об'єднатися проти тирана-диктатора, як було раніше:

«Барони і нижчі класи — проти короля; король і нижчі класи — проти баронів»²⁷.

Або як сьогодні в Україні, буває так, що олігархи і нижчі класи — проти президента або прем'єра; а президент або прем'єр з нижчими класами проти олігархів. Державна влада покликана, як зазначає С. Рябов, узгоджувати різноманітні прагнення членів суспільства, домагатися нехай вимушеної субординації, спілкування багатьох розрізнених позицій, репрезентувати, нехай тільки по-зірно, інтереси усіх верств²⁸.

В. Важливе значення має принцип *делегування*, як угода, згідно з якою владу на деякий час передано індивідам, які підлягають, водночас, і не меншій відповідальності й складають свої повноваження тоді, коли закінчується визначений термін. Із всесвітньої історії відомо, що диктатор у Римі, якого обирали за надзвичайних ситуацій, впродовж врядування був необмеженим авторитетом. Так само і військовий командир має необмежені повноваження робити, що йому заманеться, поки триває його командування, і так само й капітан корабля, але згодом їхні вчинки підля-

²⁶ Тетчер М. Вказ. праця. – С. 28.

²⁷ Ньюмен Джон Генрі. Вказ. праця. – С. 250

²⁸ Рябов С.Г. Вказ. праця. – С.20.

гають розслідуванню і, якщо доведеться, то й критиці та покаранню. Така система має великі переваги, дає змогу виховувати видатних людей і здійснювати грандіозні заходи. До кожної сфери громадяни вибирають найпридатнішу людину, щиро довіряють їй, дають їй повноваження, великодушно підтримують її своїм авторитетом, проте дозволяють їй діяти самостійно, виявити свої найкращі здібності та можливості. Згодом громадяни придивляються до її дій та або винагороджують, або засуджують чи навіть карають її. Такою, фактично, є у нас ситуація зі свободою преси, цензура стала просто неконституюваною, а суд перетворився на засіб боротьби з провокаційними наклепницькими й деморалізаційними публікаціями. Тут знову суспільство має велику перевагу: формувати громадську думку й оцінювати розум нації²⁹. З цього приводу Т. Джефферсон зауважував:

«Прагніть завжди виконати свій обов'язок, і людство виправдає вас навіть коли вас спіткає невдача».

Г. Протилежністю принципів делегування є принцип *участі*. Цей принцип, згідно з яким народ нічого не дозволяє своїм володарям, а сам чи з допомогою якихось безпосередніх інструментів бере участь у всьому, що відбувається. Діючи на основі припущення, мовляв, нікому не можна довіряти, навіть на певний час, і що за кожною дією урядовців потрібен пильний нагляд, народ нікому не доручає влади, не створивши перешкод для її здійснення. Замість наважитися на щось трансцендентне, він твердо дотримується безпечної пересічності. Якусь роботу він довірить радше десятку людей, а не одній людині. Саме цей принцип стає провідним у діяльності багатьох рад та урядовців, що здійснюють взаємну перевірку, коли діяльність одного апарату, контролює якийсь другий апарат, а ще якісь урядовці пильно приглядаються до обох. Дж. Медісон зауважив:

«Можливо, потреба в таких механізмах для приборкання зловживань владою є певним віддзеркаленням природи людини. Проте чим є сама державна влада, як не найвеличнішим віддзеркаленням людської природи? Адже якби люди були янголами, не було б потреби в жодному уряді.

²⁹ Ньюмен Джон Генрі. Вказ. праця. – С. 251.

А якби янголами були члени уряду, то непотрібен був би ні зовнішній, ні внутрішній контроль за урядом»³⁰.

Таким чином, основними цілями національної урядової політики в контексті європейської політичної традиції в особі Вінстона Черчіля і поглядів Пилипа Орлика повинні бути наступні.

По-перше, *підтримка* християнської релігії і протидія всіляким на неї нападам³¹.

«Щоб вовіки міцніла одна-єдина Віра [...], і щоб поширилася слава Божа [...], і щоб віра Господня як троянда серед колючок»³².

По-друге, *захист* нашої Конституції, як Основного закону, завдяки якому функціонує і удосконалюється громадянське суспільство³³.

«Новообраний Гетьман [...], обраний вільним волевиявленням відповідно до [...] Закону і звичаїв (нашої) вітчизни [...], зобов'язаний незмінно виконувати (Конституцію [...], з вірною любов'ю і належною турботою про благо України, нашої батьківщини і спільної Матері, державну недоторканість якої [...], боронити»³⁴.

По-третє, *вжити* конкретних ефективних заходів для належного захисту від зовнішнього ворога³⁵.

«Подібно до того, як будь-яка держава, існує і міцніє завдяки недоторканій цілісності кордонів, так і наша батьківщина [...], нехай лишається у своїх кордонах [...], які встановленні та підтверджені силою договорів. Обов'язком Ясновельможного Гетьмана під час складання угод [...], нехай стане турбота про це, і нехай він чинить твердо, наскільки вдається, коли справа, вимагатиме протидії»³⁶.

По-четверте, *підтримка* закону і порядку³⁷.

«Гетьману з обов'язку його уряду, керувати й наглядати за порядком щодо всіх громадян [...], він повинен пиль-

³⁰ Еванс М. Стентон. Вказ. праця. – С. 296.

³¹ Черчіль Вінстон. Вказ. праця. – С. 20.

³² Пакти й Конституції законів та вольностей Війська Запорозького. – С. 28.

³³ Черчіль Вінстон. Вказ. праця. – С. 20.

³⁴ Пакти й Конституції законів та вольностей Війська Запорозького. – С. 36.

³⁵ Черчіль Вінстон. Вказ. праця. – С. 20.

³⁶ Пакти й Конституції законів та вольностей Війська Запорозького. – С. 28.

но дбати проте, щоб на рядовий і простий народ не покладали надмірних тягарів, утисків і надмірних вимог [...], заборонити ці зловживання, що так поширилися, й, уникаючи їх сам, гідним наслідування прикладом, і викоринюючи (їх)»³⁸.

По-п'яте, *забезпечення* безсторонньої справедливої політики наших сусідів, вільних від втручання або тиску з боку виконавчої влади³⁹.

«Нехай Ясновольможний Гетьман, наскільки це можливо за теперішніх умов дбає через послів [...] про відновлення давнього братерства [...] для збройного об'єднання і скріплення вічної дружби, щоб надалі сусідні землі [...] не пробували зухвалим нападом у спину підкорити собі Україну, а навпаки — самі побоювалися нападу, які не соромляться, звикнувши жити у гріхах, не тільки ламати права сусідства й дружби, але й розривати мирні угоди»⁴⁰.

По-шосте, *забезпечити* здорову економічну й фінансову системи й чіткий нагляд за національними доходами та витратами⁴¹.

«Належить [...] обрати Генерального Скарбника мужа видатного, заслуженого, багатого і прямодушного, який взяв би під свою опіку державну скарбницю, відав би [...] всіма прибутками і дбав про них не для власної, а для загальної потреби. Нехай буде призначена через спеціальних встановлених комісарів здійснена Ревізія усіх видів публічних і приватних володінь [...], і ухвалено урочисто і непорушно: кому належить згідно з законом, а кому не належить користуватися правом володіння публічними (об'єктами)»⁴².

По-сьоме, *захищати й розвивати* нашу вітчизняну торгівлю без якої Україна не зможе забезпечити добробуту громадян⁴³.

«Ринкові комісари (податківці — Авт.) повинні збирати ринковий податок лише від тих, хто йому підлягає, а не від

³⁷ Черчіль Вінстон. Вказ. праця. — С. 20.

³⁸ Пакти й Конституції законів та вольностей Війська Запорозького. — С. 33.

³⁹ Черчіль Вінстон. Вказ. праця. — С. 20.

⁴⁰ Пакти й Конституції законів та вольностей Війська Запорозького. — С. 29.

⁴¹ Черчіль Вінстон. Вказ. праця. — С. 20.

⁴² Пакти й Конституції законів та вольностей Війська Запорозького. — С. 32–34.

⁴³ Черчіль Вінстон. Вказ. праця. — С. 20.

бідних людей, які прибувають на ринок, щоб продати чи купити дешеvu річ для хатніх потреб. Вони також не повинні чинити жодного судочинства не тільки в кримінальних, а й в (інших) термінових справах і не накладати незвичних сплат і штрафів на народ і міста, про що має подбати (гетьман) зі звичною турботливістю Гетьманської влади, до обов'язків якої належить великодушно направляти й поліпшувати усі права в країні стосовно надійного дотримання непорушних громадських вольностей»⁴⁴.

По-восьме, *сприяти* усім заходам спрямованим на поліпшення здоров'я і соціальних умов життя людей⁴⁵. Здоров'я народу це найперша справа, про яку повинен дбати кожен державний діяч⁴⁶.

«А шпиталь [...] для козаків обмежених похилим віком, пригнічених крайньою бідністю, а також виснажених ранами слід спорудити за громадський кошт, щоб їм не довелося турбуватися ні про харчування, ні про одяг»⁴⁷.

По-дев'яте, *дотримуватися* як основного правила розвитку вільного підприємництва й ініціативи на противагу державній торгівлі й націоналізації промисловості⁴⁸.

«Бо підштовхуванні (тягарями, утисками і надмірними вимогами податківців люди) залишивши свої домівки, відходять як правило, до чужих країв за межі рідної землі, аби полегшити подібні тягарі та шукати життя кращого, спокійнішого і легшого»⁴⁹.

Таким чином, здійснений аналіз проблем діяльності виконавчої влади в європейській консервативній політичній традиції та першій українській Конституції Пилипа Орлика, дає можливість у теоретичному й практичному контексті переосмислити сучасні проблеми українського державотворення.

⁴⁴ Пакти й Конституції законів та вольностей Війська Запорозького. – С. 36.

⁴⁵ Черчіль Вінстон. Вказ. праця. – С. 20.

⁴⁶ Дізраелі Б. Захист національних традицій // Консерватизм: Антологія. 2-ге вид. / Упоряд.: О. Проценко, В. Лісовий. – К.: ВД «Простір», «Смолокип», 2008. – С. 542–543.

⁴⁷ Пакти й Конституції законів та вольностей Війська Запорозького. – С. 29–30.

⁴⁸ Черчіль Вінстон. Вказ. праця. – С. 20.

⁴⁹ Пакти й Конституції законів та вольностей Війська Запорозького. – С. 33.

В статье автором осуществлена попытка прибегнуть к анализу проблем исполнительной власти в контексте европейской консервативной политической традиции и Конституции Филиппа Орлика.

Ключевые слова: Конституция Филиппа Орлика, власть, консерватизм, распределение власти, координация власти, делегирование власти, координация власти, субординация власти, участие во власти.

In the article an author is carry out an attempt to resort to the analysis of problems of executive power in the context of European conservative political tradition and Constitution of Filippa Orlika in the first time.

Key words: Constitution of Filippa Orlika, power, conservatism, distributing of power, co-ordination authorities, delegation of power, co-ordination of power, deference to the rank of power, participation, in power.